

Stavangers aviser om innføringen av kvinnelig stemmerett

OLE KALLELID

«Efter beslutningen igaar er alle kvinder og mænd i Norge over 25 aar stemmeberettiget baade i kommune og stat.» Denne setningen stod 12. juni 1913 på trykk i Stavanger Aftenblad. Dagen i forveien hadde Stortinget vedtatt at nå skulle også kvinner over 25 år få alminnelig stemmerett, 15 år etter at mennene hadde fått denne rettigheten.

Nyheten fra nasjonalforsamlingen ble ikke slått stort opp i Stavanger Aftenblad. Vedtaket om kvinnelig stemmerett ble bare omtalt med noen få setninger midt i et lengre referat fra andre lovendringer som var gjort i Stortinget dagen i forveien. Ja, det er nærmest som at vi nå hundre år etter må lete med lupe i avissidene for å finne omtalen av stemmerettsutvidelsen. Det var som ellers notiser om lokale hendelser og lengre utenrikskronikker som fikk mest spalteplass i denne utgaven av Aftenbladet. Vi finner likevel en interessant redaksjonell vurdering av vedtaket om kvinnelig stemmerett:

«Det er ca. 255.000 nye kvinde-stemmer, som hermed indføres i det statsborgerlige mandtal, og vi har i Norge herefter idethele ca. 465.000 stemmeberettigede mænd og ca. 520.000 stemmeberettigede kvinder... De kvinder, som nu sidst har faat stemmeret, er kanske de som har mest brug for den paa grund af sin sociale stilling. Vi haaber inderlig, at den jevne og solide demokratiske udvikling i vort samfund vil fortsættes ubrudt ogsaa under de nye stemmeretsforhold.»¹

Stavanger Aftenblad var på dette tidspunktet inne i sin 21. årgang. Avisen var blitt grunnlagt av presten, sosialreformatoren og politikeren Lars Oftedal (1838-1900) i 1893. Opplagstallet økte jevnt og trutt de første årene og passerte i løpet av kort tid tre tusen. Berge Furre skriver i sin biografi over Lars Oftedal at den raske veksten til avisen skyldtes dels den unike formuleringsevnen hans og dels talentet til Oftedal som redaktør, for abonnementsmassen til Aftenbladet var ikke som konkurrenten Vestlands-

posten basert på en bred vekkelsesbevegelse.²

Vestlandsposten var Stavangers største avis, og en stund den nest største i hele landet, etter Verdens Gang. For mennesker som sognet til Oftedals vekkelsesmiljø omkring Bethania, var det naturlig å abonnere på Vestlandsposten, påpeker Furre: «Å tinga avisa var ei lojalitetshandling mot rørsla og noko av ei trushandling».³ Navnet «Vestlandsposten» signaliserte at avisen skulle være noe mer enn en byavis for Stavanger. Den ble etablert av Lars Oftedal i 1878 og ble i løpet av få år en av de største opinionsavisene i landsdelen og landet.

Vestlandsposten ble klart svekket som politisk riksorgan med ministeriet Sverdrups fall i 1889. Motgangen fortsatte da Oftedal to år senere bekjente sin synd og måtte forlate redaktørstolen, og da kvinnestemmeretten ble innført i 1913, sang Vestlandsposten på det siste verset.⁴ Også i denne avisen ble stortingsvedtaket avspist med noen få linjers omtale dagen etter, faktisk enda kortere enn i Stavanger Aftenblad: «Konstitutionskomiteen indstillet enstemmig paa almindelig statsborgerlig stemmeret ogsaa for kvinder... Almindelig Stemmeret for kvinder blev vedtat enstemmig.»⁵

Hva så med arbeiderklassens avis, 1ste Mai? Skrev den mer utfyllende om at stemmeretten i 1913 ble utvidet til også å omfatte kvinner? Svaret på dette spørsmålet er

definitivt nei. 1ste Mai var blitt utgitt i trykt utgave siden 1899, etter at en håndskrevet forløper med samme navn var kommet ut med noen få utgaver fire år tidligere. Johan Gjøstein var redaktør de første årene, men ble i 1906 avløst av Petter Moe-Johansen.

Når vi hundre år etter blar oss gjennom avisens utgave fra dagen etter stemmerettsvedtaket, finner vi at denne saken også i 1ste Mai ble lite omtalt. I likhet med de andre Stavanger-avisene ble lovendringen som åpnet for stemmerett for alle kvinner bare nevnt med noen få setninger. Langt større oppslag fikk nyheten om at Arbeiderpartiet i Australia hadde vunnet valget i landet, og at avisen hadde fått ny presse.

er store og toneangivende i Norge i dag, var det også den gang.⁶ Journalistikken hadde gjort avisen til et massemedium,⁷ og grunnlaget for den medieverdenen vi ser i dag, var lagt.⁸

Det var likevel klare forskjeller mellom avisene den gang og nå. I en pressehistorisk framstilling om tiden ved overgangen mellom 1800- og 1900-tallet brukes mellom-tittelen «Nyhetenes frammarsj». Denne formuleringen gir

oss en del av svaret på spørsmålet om hvorfor stemmerettsvedtaket ble viet så liten oppmerksomhet i Stavangeravisene 12. juni 1913. Nyheter ble rett og slett lite vektlagt. De ble gjerne formidlet som små kunngjøringer og notiser, innimellom kommentarer, reisebrev, notiser, leserinnlegg, litteraturkritikk, annonser og romanføljetonger.

Et ord til alle Husmødre ♡ ♡

Tusener af husmødre har fundet ud, at Pellerins **LOTUS** overgaar enhver margarin, saavel hvad angaar smag som dæthed og kvalitet.

Hos Stavanger-kjøbmændene har omsætningen øget kolossalt i den senere tid, idet praktiske husmødre her i byen har fundet ud, at **LOTUS** er en sovertruffen margarinsort, ikke bare til bordet, men ogsaa til stegning.

Husmødre, som har økonomisk og praktisk sans, bør absolut forsøge **LOTUS**, og resultatet vil bli at varen findes uerstattelig.

LOTUS koster fremdeles kun kr. 1.40 pr. kg.

Pellerins **FLORA** er ogsaa en fortrinlig margarin, som mer og mer vinder indpas i de tusen hjem, hvor det i en særlig grad gjælder om at faa en billig og velsmagende margarin.

FLORA koster pr. kg. kr. 1.30.

Husmødre, gjør et forsøg, og I vil bli forbauset over den gode margarin til saa billig pris.

Nyheten om at norske kvinner hadde fått demokratiske rettigheter på lik linje med menn, «forsvant» dermed blant lokale og trivielle saker.

Betegnende for prioriteringen av «toppsaker» i byens aviser 12. juni 1913 er at kvinnestemmeretten ikke i noen av dem ble viet en større overskrift. Det fikk derimot oppslagene «Kjønssygdømmenes bekjæmpelse» (1ste Mai), «Nationalteatrets turné» (Vestlandsposten) og «Fra Malde» (Stavanger Aftenblad).

LITTERATUR

- Chapman, Jane. 2005. *Comparative Media History*. Cambridge.
- Flo, Idar (red.). 2010. *Norsk presses historie 1660-2010, bind 4: Norske aviser fra A til Å*. Oslo.
- Furre, Berge. 1990. *Soga om Lars Oftedal*. Stavanger. 1ste Mai 12. juni 1913.
- Omdal, Sven Egil. 2010. «Vestlandsposten» i Flo, Idar (red.). *Norsk presses historie 1660-2010, bind 4: 377*. Oslo.
- Ottosen (red.). 2010. *Norsk presses historie 1660-2010, bind 2: Presse, parti og publikum 1880-1945*. Oslo.
- Ottosen ofl. 2012. *Norsk pressehistorie*. Oslo.
- Stavanger Aftenblad 12. juni 1913.
- Vestlandsposten 12. juni 1913.

NOTER

- [1] Stavanger Aftenblad 12. juni 1913.
- [2] Furre 1990.
- [3] Furre 1990: 785.
- [4] Vestlandsposten gikk tre år etter, i 1916, inn i Stavangeren, for øvrig sammen med dagbladet Vestlandet. Omdal 2010: 377.
- [5] Vestlandsposten 12. juni 1913.
- [6] Ottosen ofl. 2012: 45.
- [7] Ottosen (red.) 2010: 151.
- [8] Chapman 2005: 5.
- [9] Ottosen (red.) 2010: 157.

*Sofia Ur. Oldemor til Audgunn Oltedal. Ho vaks opp i bygda Ur.
Gjekk i skreddarlære i Stavanger, gifta seg og flytta til bygda Ims.*